

**Betänkandet (SOU 2016:41)
Hur står det till med den personliga integriteten?
– En kartläggning av Integritetskommittén**

(Ju2016/04398/L6)

Inledning

Barnombudsmannens synpunkter på denna remiss tar sin utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Barnombudsmannen välkomnar kartläggningen av Integritetskommittén och lämnar synpunkter utifrån de bedömningar där barnets rättigheter särskilt berörs.

Enligt barnkonventionens artikel 12 har varje barn rätt att vara delaktig och hörd i frågor som rör honom eller henne. FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) har i sin allmänna kommentar om barnets rätt att bli hörd uttryckt att barn bör konsulteras när man formulerar lagstiftning och strategier och bör vara med när planer och program utformas, utvecklas och genomförs.¹ Barnombudsmannen ser därför en brist i att det saknas ett barnrättsrättsperspektiv i flertalet av utredningens bedömningar, trots att barn berörs direkt eller indirekt i majoriteten av de kartlagda områdena. Barnombudsmannen ser även en brist i att barn inte varit delaktiga i utredningen i form av expert- och/eller referensgrupper. Barnombudsmannen vill uppmana kommittén att säkra barns delaktighet i det fortsatta arbetet på området, till exempel genom att införa referensgrupper och att genomföra barnkonsekvensanalyser för att höra barns uppfattning av och delaktighet i de granskade områdena.

Barnombudsmannen vill uppmärksamma regeringen på Barnrättsutredningens förslag om att det i kommittéförordningen ska tas in en bestämmelse som tydliggör att om förslagen i ett betänkande har betydelse för barnets rättigheter, ska konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet.² Barnombudsmannens erfarenhet är att många av de förslag som lämnas i olika betänkanden i något avseende kan ha betydelse för barnets rättigheter, även om det inte är det primära i betänkandet eller förslaget. Barnombudsmannen anser därför att det är av stor vikt att offentliga utredningar beaktar barnets rättigheter och utgår från detta perspektiv i författandet av betänkanden.

---

¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009), Barnets rätt att bli hörd, p 122.

² SOU 2016:19, *Barnkonventionen blir svensk lag*, s. 320.

Förslag till förordning om ändring av förordningen (2007:975) med instruktioner för Datainspektionen.

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om ett utökat uppdrag till Datainspektionen som innefattar en analys av utvecklingen på IT-området samt att till regeringen lämna en redovisning om utvecklingen inom området.

Barnombudsmannen tillstyrker även förslaget om att regeringen ska överlämna en årlig skrivelse till riksdagen med information om utvecklingen och det aktuella tillståndet när det gäller den personliga integriteten. Barnombudsmannen vill påpeka vikten av att det i denna skrivelse tas hänsyn till barnets särskilda skydd enligt rättigheterna i barnkonventionen.

Skolan

Med anledning av kommitténs bedömning att användningen av digitala läroplattformar och läromedel i skolan innebär en *allvarlig risk* för barnets personliga integritet vill Barnombudsmannen belysa följande.

Kommittén betonar att barn måste anses särskilt viktiga när det gäller att skyddas mot otillbörliga intrång i den personliga integriteten. Man måste vara försiktig med närgången digital kartläggning av barn eftersom uppgifterna kan följa dem resten av livet. Barnombudsmannen är enig i detta men anser att det är oroväckande att omkring hälften av lärarna i grundskolan anser sig ha ett stort behov av kompetensutveckling inom olika IT-områden samt att omkring fyra av tio lärare uppger att de inte alls arbetar med sina elever för att främja en säker användning av internet. Skolans huvudmän, som är de som är ytterst ansvariga för verksamheten i skolorna, har sällan, enligt utredningen, en fullständig överblick eller insyn i vilka uppgifter som hanteras i systemen och känner dessutom många gånger inte till vilka system som används i skolorna. Att den växande personuppgiftsmassan om eleverna hanteras utan vare sig barnets eller vårdnadshavarnas samtycke menar Barnombudsmannen gör situationen ännu mer oroväckande.

Kommittén konstaterar att digitaliseringen av skolan har kommit relativt långt i Sverige, även med internationella mått mätt. Det görs dessutom satsningar för att ytterligare påskynda digitaliseringen av skolan, både från kommunalt och statligt håll. Barnombudsmannen vill i detta hänseende särskilt belysa att i denna snabba utveckling får man inte glömma bort barnrättsperspektivet.

Med hänsyn till kommitténs bedömning och barnrättskommitténs rekommendation till Sverige om att ta fram regelverk till skydd för barns integritet och på lämpligt sätt utbilda barn, lärare och familjer i säker användning av informations- och kommunikationsteknik³, anser Barnombudsmannen att det finns ett stort behov av att IT-kunskap och kunskap om barnets rätt till privatliv inkluderas i ett kunskapslyft för alla lärare.

---

³ CRC/C/SWE/CO/5, p.24.

Barnets rätt till hälsa och utveckling

Varje barn har enligt barnkonventionens artikel 6 rätt till utveckling och har enligt artikel 5 rätt att bli skyddad och få råd och vägledning av vuxna i sin närhet. Men vad gäller den digitala utvecklingen förefaller de flesta av oss vuxna inte ha tillräcklig kompetens för att ge barn den vägledning som behövs.⁴

I flertalet av de områden som kommittén bedömer är barnet en direkt målgrupp, men det är barnets vårdnadshavare som ger samtycke till medverkan. Kommittén framför att det inom hälso-, sjukvårds- och forskningsområdet föreligger en *allvarlig risk* för den personliga integriteten. Barnombudsmannen är enig i detta och menar att det föreligger en *allvarlig risk* i förhållande till hanteringen av samtycke. Risker kan föreligga när uppgifter om barnet hanteras utan stöd av samtycke från en vårdnadshavare, eller med stöd av samtycke som är brett formulerat, eller som lämnats av en vårdnadshavare tidigare i livet. Barnombudsmannen menar att det i förhållande till denna risk är viktigt att se till den rätt som varje barn har att få information anpassad till sin ålder och mognad samt barnets rätt att uttrycka sina åsikter och ha del i åtgärder och beslut som påverkar barnets liv enligt artikel 12 och artikel 13 i barnkonventionen. Vidare menar Barnombudsmannen att det är angeläget att informationen ges till barnet på ett sådant sätt att barnet förstår innebörden och riskerna samt att barnet också ges stöd och möjlighet att vara delaktig i beslutet.⁵ Barnombudsmannen vill i detta hänseende framhålla Barnrättighetsutredningens förslag om att i bl.a. lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och i utlänningslagen införa en bestämmelse som tydliggör att barnet ska få relevant information om exempelvis sina rättigheter, handläggningen, de beslut som kan komma att fattas och deras konsekvenser. Den som ger informationen ska så långt möjligt försäkra sig om att barnet förstått informationen.⁶

Barnets rätt till personlig integritet och sekretess enligt artikel 16 i barnkonventionen, är viktig i arbetet med att främja barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa enligt artikel 24. Detta gäller speciellt med hänsyn till rådgivning i hälsofrågor och med hänsyn till sekretessbelagd medicinsk information om barn.⁷ Barnrättskommittén har belyst vikten av att Sverige vidtar åtgärder för att öka medvetenheten om de problem med den personliga integriteten som kan uppstå vid användandet av informationsteknik, samt att formulera strategier och genomföra särskilda program för barn.⁸ Barnombudsmannen ser dessa åtgärder som särskilt viktiga för att garantera barnets rätt till utveckling, sin personliga integritet och bästa uppnåeliga hälsa enligt artikel 6, 16 och 24 i barnkonventionen.

Barn med funktionsnedsättningar

Barnombudsmannen vill särskilt belysa att barn med funktionsnedsättning har samma rätt till utbildning, hälso- och sjukvård som alla andra barn, och ska

---

⁴ SOU 2016:41, *Hur står det till med den personliga integriteten*, s. 177 ff.

⁵ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 4 (2003), *Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter*, p 7.

⁶ SOU 2016:19, *Barnkonventionen blir svensk lag*, s. 484 ff.

⁷ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 4 (2003), *Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter*, p 11.

⁸ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 4 (2003), *Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter*, p 14.

åtnjuta denna rätt utan diskriminering och på lika villkor, i enlighet med barnkonventionen.

Enligt barnkonventionens artikel 23 ska barn med funktionsnedsättning kunna åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället. Tillgång till information och kommunikationshjälpmedel, inklusive informations- och kommunikationsteknik och -system, gör det idag möjligt för barn med funktionsnedsättning att leva självständigt och delta fullt ut i alla livets aspekter.⁹ Barn med funktionsnedsättningar kan dock vara mer utsatta än andra. Barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar använder generellt medier mer än genomsnittet. De är mer utsatta på nätet, t.ex. blir de mobbade ungefär dubbelt så ofta. De kan ha svårare att värdera information, förstå vem som är avsändare och att kunna uttrycka sig själv.¹⁰ Sverige har en skyldighet att skydda varje barn, inklusive barn med funktionsnedsättning, från skadlig information.

Sociala medier

Kommittén framför att användningen av sociala medier innebär en *allvarlig risk* för den personliga integriteten. Barnombudsmannen vill belysa att detta särskilt gäller barn, som både umgås och lever på nätet i mycket stor utsträckning och med daglig användning av sociala medier.¹¹ Barnombudsmannen har nedan listat några brister som ur ett barnrättsperspektiv måste anses allvarliga.

Utifrån att varje barn, enligt artikel 16 i barnkonventionen, ska skyddas från olagliga ingripanden i sitt privatliv, ser Barnombudsmannen allvarligt på att det dels föreligger oklarheter och bristande information om hur integritetsinställningarna för sociala medietjänster fungerar, men också att man inte vet vilka möjligheter (om en möjlighet ens finns) den enskilde har att radera material från sociala medier i framtiden. Detta är bl.a. aktuellt i förhållande till att t.ex. föräldrar publicerar bilder på ett barn utan dennes kännedom eller samtycke och att personlig information om andra får oönskad spridning. Barnombudsmannen ser det som speciellt oroväckande att vissa uppgifter, omedvetet, t.ex. genom digital spårning, kan hamna i andra länder där integritetsskyddet inte är lika starkt.

För att få tillgång till sociala medier krävs det att användaren godkänner användarvillkor. Som kommittén framhåller är innehållet i dessa villkor svåra att förstå och otydligt formulerade. Att inte ha en möjlighet att förstå vad man ger sitt medgivande till innebär en stor risk. För barn är denna risk ännu större då informationen inte är anpassad till deras ålder och mognad. Barnombudsmannen vill här särskilt framhålla den rätt som varje barn har enligt barnkonventionen att få information anpassad till sin ålder och mognad i förhållande till användarvillkor och integritetsinställningar i sociala medier.

---

⁹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 9 (2006), Rättigheter för barn med funktionsnedsättningar, p 37.

¹⁰ Mer, oftare och längre tid. Så gör barn och unga med NPF på nätet. Nätkoll 2016.

¹¹ Hur står det till med den personliga integriteten, en kartläggning av Integritetskommittén, SOU 2016:41, s. 396.

Biometriska uppgifter

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att det föreligger en *påtaglig risk* vad gäller användningen av biometriska uppgifter. Idag kan särskilda programvaror med hjälp av biometriska uppgifter känna igen ansikten och fingeravtryck, t.ex. för att öppna en telefon eller tagga en bild på sociala medier. Dessa tekniker är idag till stor hjälp vid t.ex. brottsbekämpning, men risken finns att uppgifterna kan användas utan den enskildes kännedom. Detta kan innebära att den enskilde inte kan vara anonym i det offentliga rummet, där det finns kameraövervakning och annan utrustning som läser av vår identitet. Barnets rätt att skyddas från intrång i den personliga integriteten enligt artikel 16 i barnkonventionen är särskilt viktigt att ta hänsyn till i dessa förhållanden.

Kommittén beskriver olika scenarion om hur man redan idag använder vissa uppgifter på ett sätt som kan leda till att egenskaper hos en individ analyseras och hur dessa uppgifter riskerar att diskriminera den enskilde i olika hänseenden. Barnkonventionens artikel 2 är en av de grundläggande principerna om barnets rättigheter och uttrycker barnets rätt att bli behandlad utan åtskillnad. Barnombudsmannen menar att det föreligger en påtaglig risk för att denna rätt till icke-diskriminering kan komma att sättas på sin spets vid användning av biometriska uppgifter.

Tillgång till ombud

I förhållande till både hemlig tvångsavlyssning och hemlig spaning på nätet har kommittén bedömt att det föreligger en *viss risk* för intrång i den personliga integriteten. Barnombudsmannen är enig i denna bedömning men vill betona vikten av att myndigheterna i sin integritetsbedömning särskilt ser till det enskilda barnet som berörs, direkt och indirekt, av hemliga avlyssningar och spaningar.

I förhållande till spaning kring barnpornografibrottet menar Barnombudsmannen att hemlig spaning på nätet bör ses som ett proportionerligt och nödvändigt verktyg för att upptäcka brott. Vid en sådan spaning förekommer det dock stora mängder material innehållande dokumenterade sexuella övergrepp på barn. Barnombudsmannen anser att det i dessa fall är oerhört viktigt att barnen på bilderna eller filmerna, identifierade eller inte, erbjuds ett ombud för att väga intrånget i deras personliga integritet. Denna möjlighet till ombud bör också erbjudas barn som omfattas, direkt eller indirekt, i material från hemlig tvångsavlyssning.

Föredragande i ärendet har varit juristerna Amanda Bertilsdotter Nilsson samt Ellinor Triay Strömvall.

Fredrik Malmberg
barnombudsman